

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра права Європейського Союзу

**ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.
ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО ПРАВ ЛЮДИНИ
(в питаннях і відповідях)**

Навчально-довідковий посібник

За загальною редакцією
І. В. Яковюка

Харків
«Право»
2021

*Рекомендовано до опублікування редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 10 від 16 грудня 2020 р.)*

Рецензенти:

Д. В. Лук'янов, доктор юридичних наук, доцент, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри міжнародного приватного права і порівняльного правознавства Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

К. В. Смирнова, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Колектив авторів:

Д. В. Аббакумова – питання 73–75; *Т. М. Анакіна* – питання 15, 16, 19, 20, 23, 26, 29, 55–59, 80, 81; *С. Р. Асірян* – питання 18; *Я. С. Бенедик* – питання 4, 17, 28, 33, 70, 77; *Є. М. Білоусов* – питання 89; *Д. С. Бойчук* – питання 22, 44, 63; *К. В. Єфремова* – питання 41; *І. М. Жуков* – питання 60, 71; *Т. В. Комарова* – питання 27, 47–54; *І. Б. Кудас* – питання 76; *І. І. Маринів* – питання 35, 37, 38, 42, 45; *М. Г. Окладна* – питання 3; *О. О. Петришин* – питання 46; *В. Ю. Полатай* – питання 79; *О. В. Сердюк* – питання 64, 65, 69, 72, 90; *В. М. Стещенко* – питання 25; *О. Я. Трагнюк* – питання 1, 5, 7, 9–11, 14, 24, 34, 66–68, 82, 83, 88; *Ж. В. Чевічалова* – питання 84; *Ю. В. Щокін* – питання 21, 30, 31, 61, 62, 78, 85, 87; *І. В. Яковюк* – питання 2, 6, 8, 12, 13, 32, 36, 39, 40, 43, 86

Право Європейського Союзу. Європейське право прав людини (в питаннях і відповідях) : навч.-довідк. посіб. / [Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2021. – 256 с.

ISBN 978-966-998-121-9

У навчально-довідковому посібнику висвітлено основні питання інституційної будови та права Європейського Союзу.

Посібник «Право Європейського Союзу. Європейське право прав людини (в питаннях і відповідях)» розрахований на викладачів, аспірантів та студентів, які навчаються в закладах вищої освіти.

УДК 340(4-672ЄС)

© Комарова Т. В., Трагнюк О. Я.,
Яковюк І. В. та ін., 2021

© Оформлення. Видавництво
«Право», 2021

ISBN 978-966-998-121-9

Перелік основних скорочень	8
1. Історичні передумови європейської інтеграції.....	9
2. Поняття європейської інтеграції. Реалізація ідеї європейської єдності у діяльності Європейських Співтовариств	13
3. Заснування Європейського Союзу та поглиблення інтеграційних процесів у межах ЄС (1992–2007 рр.).....	15
4. Реформування Європейського Союзу за Лісабонським договором 2007 р. та його діяльність на сучасному етапі.....	18
5. Правове регулювання відносин Європейського Союзу з Європейською асоціацією вільної торгівлі. Правовий статус Європейського економічного простору.....	22
6. Правова природа ЄС: основні концепції.....	24
7. Політична природа ЄС. Проблема «дефіциту демократії» в ЄС	28
8. Громадянство Європейського Союзу. Правовий статус громадян ЄС	31
9. Мета, завдання та цілі Європейського Союзу, їх юридичне значення	34
10. Цінності Європейського Союзу та їх юридичне значення.....	36
11. Поняття та види компетенції Європейського Союзу	38
12. Принцип субсидіарності в праві Європейського Союзу	41
13. Принципи пропорційності в праві Європейського Союзу	44
14. Європейський Союз як суб'єкт міжнародного права та національного права держав-членів	46
15. Право Європейського Союзу: поняття, структура, сфера дії в часті, просторі та за колом осіб. Співвідношення з поняттям «європейське право»	48
16. Джерела права Європейського Союзу: поняття, види. Зміст поняття <i>acquis communautaire</i> (<i>acquis</i> ЄС).....	52
17. Договір про Європейський Союз 1992 р.: зміст, юридична сила	55
18. Договір про функціонування Європейського Союзу 1957 р.: зміст, юридична сила	59
19. Концепція прав людини в праві Європейського Союзу	61
20. Регламент і директива як джерело права Європейського Союзу.....	65
21. Міжнародні договори (угоди) як джерела права ЄС.....	67
22. Індивідуальні та рекомендаційні акти Європейського Союзу: види і юридична сила	69

23. Принцип верховенства права Європейського Союзу щодо національного права держав-членів	72
24. Прямі дії права Європейського Союзу у національних правових системах держав-членів: поняття, умови визнання, правові наслідки, відмінність від прямого застосування	75
25. Оприлюднення джерел права Європейського Союзу. Офіційні мови Європейського Союзу	77
26. Співвідношення права Європейського Союзу і національного права держав-членів. (принцип верховенства права ЄС, прямої дії права ЄС та прямого застосування норм права ЄС).....	80
27. Роль прецедентної практики Суду Європейського Союзу в розвитку правової системи Союзу.....	82
28. Поняття законодавчого процесу Європейського Союзу. Основні законодавчі процедури.....	83
29. Правові засади набуття членства в Європейському Союзі. Критерії членства в Європейському Союзі та процедура вступу.....	87
30. Припинення членства в Європейському Союзі: правова підстава, процедура, юридичні наслідки	90
31. Призупинення членства в Європейському Союзі: правова підстава, процедура, юридичні наслідки	91
32. Посилене співробітництво в Європейському Союзі: умови та процедури участі держав-членів	93
33. Роль національних парламентів у функціонуванні Європейського Союзу	95
34. Інституційний механізм Європейського Союзу: поняття, елементи, принципи.....	98
35. Європейський парламент: склад, порядок формування, повноваження	103
36. Європейська Рада: склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень	106
37. Рада Європейського Союзу (Рада Міністрів): склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень.....	109
38. Європейська Комісія: склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень.....	112
39. Європейський Центральний Банк: склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень	115
40. Рахункова Палата: склад, повноваження, порядок роботи і прийняття рішень	117
41. Правове регулювання фінансування Європейського Союзу. Бюджет ЄС.....	120

42. Економічний і Соціальний Комітет: склад, повноваження, юридична сила рішень.....	121
43. Комітет Регіонів: склад, повноваження, юридична сила рішень.....	124
44. Правовий статус та повноваження Євроомбудсмана.....	126
45. Агенції Європейського Союзу: поняття та види	129
46. Правовий статус та повноваження Європейської поліцейської агенції (Європолу) та Європейського бюро судової співпраці (Євроюсту).....	132
47. Судова система Європейського Союзу: принципи побудови, ланки і їх взаємодія.....	135
48. Суд Справедливості Європейського Союзу: склад і порядок формування, структура. Правовий статус суддів та генеральних адвокатів.....	137
49. Загальний суд: склад і порядок формування, структура, юрисдикція. Оскарження рішень.....	139
50. Юрисдикція Суду Європейського Союзу: природа, класифікація проваджень	142
51. Прямі позови в Суді Європейського Союзу проти держав-членів	144
52. Прямі позови в Суді справедливості Європейського Союзу проти інститутів Європейського Союзу: скасування правових актів внаслідок оскарження їх законності, оскарження бездіяльності	146
53. Звернення національних судів держав-членів до Суду ЄС за преюдиціальною постановою (висновком).....	149
54. Порядок розгляду справ і прийняття рішень Судом ЄС. Виконання рішень Суду Європейського Союзу	150
55. Хартія Європейського Союзу про основні права і свободи: структура, юридична сила.....	153
56. Поняття Шенгенського права та його основні засади	157
57. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 р.: юридична сила, цілі, сфера дії, основні зобов'язання, механізм забезпечення виконання	160
58. Становлення та розвиток правовідносин між Україною та Європейським Союзом.....	164
59. Адаптація законодавства України до <i>acquis</i> ЄС: поняття, обсяг, механізм забезпечення.....	168
60. Поняття та основні свободи внутрішнього ринку Європейського Союзу	171

61. Конвенція як міжнародний договір у сфері захисту прав людини: правова природа	173
62. Каталог прав людини, що захищаються Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод: загальна характеристика.....	176
63. Контрольний механізм Конвенції: Європейський суд з прав людини. Склад та організаційна структура Європейського суду з прав людини	178
64. Юрисдикція Європейського суду з прав людини.....	179
65. Принципи субсидіарності та розсуду держави як базові засади контрольного механізму Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 1 Протоколу № 15 до Конвенції).....	182
66. Еволюційне тлумачення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Європейським Судом з прав людини	185
67. Автономне тлумачення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Європейським судом з прав людини	187
68. Принцип ефективного тлумачення положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Європейським Судом з прав людини	189
69. Компетенція суддів, які засідають одноособово; комітетів із трьох суддів; палати із семи суддів; Великої палати Європейського суду з прав людини.....	191
70. Критерії прийнятності індивідуальної заяви до Європейського суду з прав людини.....	193
71. Процедура розгляду індивідуальної заяви Європейським судом з прав людини	196
72. Види рішень Європейського суду з прав людини. Пілотні рішення Європейського суду з прав людини.....	200
73. Нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини з боку Комітету Міністрів Ради Європи відповідно до ст. 46 Конвенції	203
74. Заходи загального характеру, що вживаються на виконання рішень Європейського суду з прав людини	206
75. Заходи індивідуального характеру, що вживаються на виконання рішень Європейського суду з прав людини	208
76. Зміст права на життя: загальна характеристика.....	210
77. Позитивні та негативні зобов'язання держави щодо забезпечення права на життя.....	214

78.	Зміст та сфера застосування ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у практиці Європейського суду з прав людини	216
79.	Зміст та сфера застосування ст. 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	218
80.	Право на свободу та особисту недоторканість: загальна характеристика	220
81.	Позитивні та негативні зобов'язання держави щодо забезпечення права на свободу та особисту недоторканність	223
82.	Зміст та сфера застосування ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	226
83.	Тлумачення Європейським судом з прав людини поняття «суд»	231
84.	Зміст та сфера застосування ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	234
85.	Тлумачення поняття «майно» за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	237
86.	Свобода думки, совісті, релігії та переконань: загальна характеристика	239
87.	Зміст та сфера застосування ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	243
88.	Право на свободу зібрань та об'єднання: загальна характеристика	246
89.	Особливості заборони дискримінації відповідно до ст. 14 та протоколу № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	249
90.	Вимоги до індивідуальної заяви (скарги) до Європейського суду з прав людини	252

Перелік основних скорочень

Амстердамський договір	– Договір, що вносить зміни до установчих договорів ЄС (1997 р.)
ВРУ	– Верховна Рада України
ВСУ	– Верховний Суд України
ВКПМД	– Віденська конвенція про право міжнародних договорів (1969 р.)
ГА ООН	– Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй
ДЄС	– Договір про Європейський Союз
ДФЄС	– Договір про функціонування Європейського Союзу
Євратом	– Європейське співтовариство з атомної енергії
ЄЕС	– Європейське економічне співтовариство
ЄСА	– Єдиний європейський акт
ЄКПЛ/ Конвенція	– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.)
ЄОВС	– Європейське об'єднання вугілля і сталі
ЄС	– Європейський Союз
ЄСПв	– Європейське Співтовариство
ЄСПЛ/Суд	– Європейський суд з прав людини
ЄЦБ	– Європейський центральний банк
КМ РЄ	– Комітет міністрів Ради Європи
КМУ	– Кабінет Міністрів України
Лісабонський договір	– Договір, що вносить зміни в установчі договори ЄС (Договір про ЄС та Договір про Європейське співтовариство)
Маастрихський договір	– Договір про Європейський Союз в редакції 1992 р.
МКС	– Міжнародний кримінальний суд
МПГПП	– Міжнародний пакт про громадянські і політичні права
МС ООН	– Міжнародний суд ООН
Ніццький договір	– Договір, що вносить зміни до установчих договорів ЄС (2000 р.)
ООН	– Організація Об'єднаних Націй
ПАРЄ	– Парламентська Асамблея Ради Європи
РЄ	– Рада Європи
УА	– Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

1. Історичні передумови європейської інтеграції

Поява і еволюція Європейського Союзу є однією із найбільших значних подій XX ст. Європейцям вдалося створити якісно новий тип міжнародного співробітництва, наслідком чого стала докорінна зміна сформованих протягом багатьох століть підвалин суспільного життя в регіоні. Очевидно, що такі масштабні реформи не можуть бути результатом одного лише випадкового збігу обставин чи суб'єктивних бажань окремих людей.

Для розуміння специфіки європейського інтеграційного будівництва необхідно розібратися в передумовах і причини даного явища. Історичні передумови європейської інтеграції можна умовно поділити на такі групи: економічні, політичні, духовно-культурні, ідеологічні.

Економічні передумови утворення Європейського Союзу полягають в процесі інтернаціоналізації господарських зв'язків, в результаті якого відбувається формування міжнародного ринку і його головних складових, транснаціональних корпорацій і банків, міжнародної кооперації та поділу праці, закордонних інвестицій капіталу і валютних операцій; міграції робочої сили та ін. Об'єктивною перешкодою розвитку міжнародного ринку були і частково залишаються кордони, мита, візи та інші бар'єри. Тому головним завданням для держав постає необхідність об'єднання з метою досягнення спільних економічних цілей, спрямованих на послаблення або навіть уникнення таких перешкод. Вихід господарських зв'язків за межі державних кордонів поставив питання про формування ще більшої політичної організації народів Європи. Нею і стали Європейські співтовариства, першим великим починанням яких стало створення саме спільного ринку (за допомогою скасування всіх національних бар'єрів на рух товарів, робочої сили, капіталів та послуг). Інтеграція в економіці поступово поширюється і на інші сфери суспільного життя: політичну, інформаційну, соціальну, культурну і т.д., які з часом також включаються до сфери відання ЄС. Економічні передумови мають вирішальне значення.

Політичні передумови залежно від територіальної сфери дії умовно можна поділити на дві групи: внутрішні і зовнішні. Внутрішні

політичні передумови характеризують особливості взаємин європейських країн одна з одною (протягом багатьох століть європейські народи воювали один з одним), зовнішні – визначають положення Європи, перш за все західної її частини, відносно інших (неєвропейських) країн і регіонів планети (що зумовлювало необхідність формувати та вибудовувати стратегії оборони або конкуренції проти них). Обидві групи факторів сприяли усвідомленню необхідності інтегруватися.

В контексті вирішення внутрішніх європейських проблем, спочатку можна згадати мирні договори, пакти про ненапад або про «вічний мир» (які, на жаль, порушувалися). А згодом ідеї європейської або навіть всесвітньої федерації, як способу встановлення «загального миру» (Е. Кант). В XX столітті ці ідеї отримують конкретне вираження в проєкті Сполучених Штатів Європи за образом і подобою США. Ця ініціатива, вперше висунута ще в середині XIX ст. і популяризована великим французьким письменником і громадським діячем В. Гюго, набула особливо широку популярність в роки Першої світової війни. Ідея Сполучених Штатів Європи (СШЕ), хоча і не реалізувалася в той період, залишається в думках європейських політиків і в наступні десятиліття аж до сьогоднішнього дня.

Після закінчення Другої світової війни з пропозицією заснувати СШЄ виступив У. Черчілль. У своїй промові, яку він виголосив в університеті м Цюриха 19 вересня 1946 р.

Політичне єдність як засіб домогтися миру в Європі – одна з головних ідей «плану Шумана», з якого почалося будівництво Європейського Союзу. У 1955 р автор цієї ініціативи, головний архітектор Європейських співтовариств – Жан Монне – заснував спеціальну організацію – Комітет боротьби за Сполучені Штати Європи. Членами цього комітету, який працював до 1975 р., стали провідні європейські політики і державні діячі: канцлери ФРН В. Брандт і Г. Шмідт, президент Франції В. Жискар д'Естен і ін.

Протягом усієї європейської історії не меншу об'єднувачу роль відігравали також зовнішні фактори, а саме об'єднання проти можливого агресора, загального супротивника. У середні століття і перший період Нового часу таким вважалася Османська імперія. Не випадково один з перших проєктів в рамках «європейської ідеї» – так

званий Великий проект герцога Сюллі 1639 г. – пропонував створити федерацію європейських держав саме з метою спільної боротьби з цією державою. Ворогом Європи після Жовтневої революції був і СРСР. На сучасному етапі конкурентами Європи є США, Японія, Китай. В якості спільної небезпеки для європейців і всього світового співтовариства також визнається ІДІЛ.

Духовно-культурні передумови європейської інтеграції, або ж спільні культурні традиції, незважаючи на усю різноманітність національних культур Європи, зберігають своє значення і до сьогодні. Серед найважливіших духовно-культурних чинників можна назвати наступні:

1) Християнство (релігійний фактор)¹. Християнське віросповідання в середньовічний період служило в якості обґрунтування домагань римських пап на політичну владу в рамках всієї Європи² (ім протидіяли спроби німецьких монархів, які намагалися об'єднати Європу в рамках Священної римської імперії). Роль релігійної складової європейського інтеграційного на поступово слабшає сьогодні не є визначальною.

2) Загальна правова культура, яка у всіх країнах Європи, в більшій (на континенті) або меншому ступені (в Англії), зазнала впливу римського права і римської правової культури.

3) Європейські за походженням ідеї конституціоналізму, прав людини і поділу влади разом утворюють той фундамент, на якому здійснюється функціонування політичних установ як в рамках окремих держав Європи, так і всього Європейського Союзу.

Інколи в якості об'єднавчого культурного фактору називають мовну спорідненість (домінування на континенті мов, що належать до романо-германської групи).

Для успішного просування інтеграції важливе значення має ідеологія. В якості об'єднавчої концепції у Європі виступає

¹ Ще в 1306 г. французький юрист П. Дюбуа запропонував створити в Європі «Християнську республіку». Ця ініціатива вважається історично першим проектом в рамках «європейської ідеї».

² Деякі дослідники приписують сам термін «європейці» одному з розділів Римської католицької церкви, Папи Пія II (1458–1464 рр.). Після падіння Візантії (1453) він, назвавши християн європейцями, закликав їх до спільної захисту «Re-spublica Christiana» від настання Оттоманської імперії.

«пан'європеїзм»¹ (сукупність концепцій добровільного об'єднання народів Європи в єдину політичну організацію).

На відміну від ЄС, який з'явився порівняно недавно за історичними мірками, європейська ідея має дуже давнє походження. Її першим проектом прийнято вважати проект П. Дюбуа, що датується початком XIV ст. Звичайно, за тривалий період свого існування ця ідея еволюціонувала.

У середньовічний період і Новий час (до закінчення I світової війни) ідеї об'єднаної Європи передусім пропонуються політиками, вченими, філософами (план П'єра Дубуа, «Великий проект» герцога Сюллі, ідеї У. Оккама, Данте Аліґ'єрі, У. Пенна, І. Бенґама Г. Лейбніца, Ж. Ж. Руссо, Ф. Вольтера, В. Гюґо, А. Сен-Сімона, І. К. Блюнчлі).

У міжвоєнний період (1919–1945) відбувається організаційне об'єднання прихильників концепції пан'європеїзму. Зароджується пан'європейський рух, в який увійшли політичні, громадські діячі, представники культури, філософи з різних країн Європи (1923 р.). Головним ідеологом виступив австрійський політик, граф Р.-Н. Куденхофе-Калерґі. У пан'європейському маніфесті 1924 р , який став головним програмним документом руху проголошувалася необхідність створення на території Західної Європи «політичного, економічного і військового альянсу» та Сполучених Штатів Європи. Серед учасників руху були – Арістід Бріан У. Черчіль.

У трагічні роки Другої світової війни європейська ідея отримала серйозний імпульс для свого розвитку – спочатку на ґрунті об'єднання проти фашизму, потім – при розробці планів майбутнього устрою Європи. Саме в цей період європейська ідея, яка раніше спиралася, головним чином, на представників еліти (політичної, економічної, культурної), проникає в широкі маси населення. Велику роль у цьому процесі відіграв рух Опору.

Після закінчення Другої світової війни інтеграційний процес у Європі починає набувати конкретних обрисів. Цьому сприяли, з одного боку, популярність європейської ідеї, яка отримує нове звучання у політичних колах, з іншого – реальні проблеми Європи, які потребували спільних зусиль для їх вирішення, і активізували процес об'єднання.

¹ Префікс «пан» (грец.) означає об'єднання, злиття.

Європейська ідея на сучасному етапі пов'язана, головним чином, з розвитком, вдосконаленням і діяльністю Європейського Союзу, а заклики до розвитку дедалі тіснішого союзу між народами Європи, що має федеративні риси, не втрачають актуальності.

===== 2. Поняття європейської інтеграції. Реалізація ідеї європейської єдності у діяльності Європейських Співтовариств

У другій половині ХХ ст. проблема інтеграції як історичного, суперечливого за змістом і перспективами явища перейшла зі сфери абстрактних теоретичних конструкцій у сферу цілеспрямованої державно-правової практики. Інтеграція є одним з найбільш динамічних напрямів діяльності сучасних європейських держав, про що свідчать зміни, які відбуваються в її змісті, під впливом трансформації цілей і завдань, форм, методів, способів, засобів і результатів реалізації процесу міждержавного об'єднання.

Термін «інтеграція» походить від латинського *integer* і означає: стан пов'язаності окремих диференційованих частин в ціле; процес відновлення цілісності, воз'єднання, взаємного зближення і утворення взаємозв'язків, який призводить до такого стану. Такий підхід до визначення даної категорії дозволяє тлумачити її зміст в широкому діапазоні. При цьому «інтеграція» належить до поняття, яким властиво з часом змінювати зміст.

Європейська інтеграція – це політичний процес. Приймаючи певні рішення, національні уряди і інтеграційні інститути ніколи не керуються наперед вивіреними економічними цілями, оскільки передбачити кінцевий економічний ефект здійснюваних заходів неможливо. Однак, саме цей ефект є мірилом інтеграції, більше того, значною мірою визначає успіх політичних рішень.

Починаючи з 1950-х рр. відбувається змістовне розмежування поняття «інтеграція» і термінів, які досить часто використовувалися як його синонім. Слід звертає увагу на розмежування змісту термінів «загальний» («*common*») і «єдиний» («*single*»), які характеризують певні напрямки інтеграції і досягнуті в підсумку результати. Якщо

зона вільної торгівлі – це спільний простір, вільний від обмежень на торгівлю товарами, то проведення єдиної (наднаціональної) зовнішньоторговельної політики просуває інтеграцію на сходинку вперед до митного союзу; якщо спільний ринок передбачає «лише» скасування обмежень на переміщення факторів виробництва, то створення Єдиного (внутрішнього) ринку додатково передбачає ще й комплекс єдиних заходів, системи правил діяльності на цьому ринку, тобто додається важлива наднаціональна складова; якщо європейська валютна система держав-членів ЄС зі спільною розрахунковою одиницю «єкю» передбачала збереження національних валют, то в межах валютного союзу створюється єдина валюта; якщо економічний союз передбачає «лише» координацію макроекономічної політики, то повна економічна інтеграція виведе на домінуючі позиції єдину наднаціональну економічну політику.

Важливе значення в пізнанні змісту європейської інтеграції в рамках Європейського Союзу займає виокремлення його особливостей.

1. Інтеграційне об'єднання виокремлюється з решти світу і відособлюється від нього. З одного боку, інтеграція виступає фактором, який сприяє розвитку глобалізації, адже спричиняє посилення взаємозалежності національних економік, створення єдиного ринку в рамках регіону, а з другого, регіональна інтеграція є своєрідним захисним механізмом від негативних наслідків тієї ж глобалізації шляхом запровадження преференціального економічного, торговельного і політичного режиму для держав-членів.

2. Інтеграція здійснюється в рамках певного чітко окресленого регіону, який утворюють території держав-членів.

3. Формування наднаціональної за своїм характером регіональної ідентичності.

4. Соціально-економічна однорідність країн-учасниць об'єднання, дотриманню якої сприяє реалізація Копенгагенських критеріїв.

5. Формування інституційного механізму для керівництва інтеграційним процесом. Особливістю Євросоюзу як інтеграційного об'єднання є наявність як наднаціональних, так і міжурядових інститутів і органів. Створення наднаціональних інститутів розглядається як усвідомлена потреба забезпечити ефективність ЄС, дієвість рішень, прийнятих його інститутами.

6. Практика делегування державами-членами інститутам ЄС права реалізації окремих суверенних прав і широкого спектру повноважень, що логічно випливає із наднаціонального характеру Союзу.

7. Існування наднаціонального за своєю природою права об'єднання, яке стало основою для формування регіональної правової системи.

8. Інтеграція характеризується спрямованістю свого розвитку. Розбудова об'єднаної Європи передбачає не лише поглиблення і розширення інтеграційного процесу, але й можливість прояву регресивних тенденцій, наприклад, реалізація концепції «Європи регіонів», вихід держави зі складу ЄС (наприклад, Brexit – вихід Великобританії зі складу ЄС), різне співвідношення наднаціональної і міжурядової форм співробітництва на різних етапах розвитку.

9. Чітке визначення цілей і відповідно послідовність здійснюваних етапів зближення політико-правових і соціально-економічних систем держав-членів (наприклад, укладення преференціальних торговельних угод → створення зони вільної торгівлі → запровадження митного союзу → заснування спільного ринку → запровадження економічного і валютного союзу → утворення політичного союзу).

10. Забезпечення на відповідних етапах синхронізації процесів економічної і соціальної, економічної і політичної інтеграції держав-членів з метою виходу за межі секторальної інтеграції і створення сталого і потужного геополітичного утворення.

3. Заснування Європейського Союзу та поглиблення інтеграційних процесів у межах ЄС (1992–2007 рр.).

7 лютого 1992 р. держави-члени Європейського Співтовариства уклали Договір про заснування ЄС (Маастрихтський договір), який набув чинності в листопаді 1993 р. Договір про ЄС вніс зміни і доповнення до Паризького і обох Римських договорів, а також оформив створення Європейського Союзу.

Європейський Союз не мав міжнародної правосуб'єктності, а отже діяв опосередковано, через Європейські співтовариства і держави-